

Demokraten och *Arbetet* samt ungdomsorganisationernas organ *Brand* och *Fram*. Dessa såg rimligen som sin främsta uppgift att hålla medlemmarna vid gott mod och främja deras glöd och stridsvilja. Då låg det nära till hands att på olika sätt blåsa upp resultatet av olika kampanjer och demonstrationer. I sammanhanget kan möjligen erinras om att Socialdemokratiska ungdomsförbundet radikaliserades och bröt med moderpartiet 1917.

En summa får bara beklagas att boken närmast är en oseriös partsinlaga. Vidare efterlyser man förgäves ett personregister, extra viktigt i denna typ av redogörelse. Och litteraturlistan uppvisar stora hål – för att inte säga gapande. Sålunda saknas till exempel ett antal i sammanhanget helt centrala verk av Arne Wählstrand, Stig Hadenius och Jörgen Weibull. Synd på så goda ärtor – den fråga som enligt titeln skulle behandlas hade verkligen varit intressant att få ytterligare belyst.

Uppsala universitet

BO G. HALL

Per Anders Rudling, *The rise and fall of Belarusian nationalism, 1906–1931*, Pitt Series in Russian and East European Studies (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press 2015). 436 s.

Vitryssland är ett av Europas yngsta och minst studerade länder. Per Anders Rudlings monografi är den första i sitt slag att systematiskt studera framväxten av en vitrysk nationell rörelse och identitet i början av sekelskiftet 1900. Författaren spårar rörelsens rötter till den mångfald av ofta konkurrerande nationella projekt som växte fram i det tsarryska imperiet under 1800-talets andra hälft, och som växte sig starkare genom 1905 års revolution och slutligen tsarrysk statskollaps under första världskriget. Under perioden av världskrig, tysk ockupation, revolution och det polsk-ryska kriget (1919–1921) utropades en vitrysk republik inte mindre än sex gånger. Rudling beskriver Vitryssland, under denna formativa fas, som en nation utan tydligt territorium och/eller en fungerande stat. Landets ledare, låsta mellan starkare makter som Ryssland och Ukraina under bolsjevikernas styre å ena sidan, och Polen, Lettland och Litauen å andra sidan, kunde därför inte hävda sina intressen och de saknade viktiga sponsorer. Den vitryska nationella rörelsen, argumenterar Rudling, utnyttjades i stället av andra konkurrerande stater i kampen om kontroll över territorium och de folkgrupper som levde där.

En viktig aspekt i Rudlings redogörelse är betydelsen av historiska sammanträffanden. I fredsuppgörelsen mellan Sovjetryssland och Polen 1921 ex-

isterade inget Vitryssland, vars tilltänkta territorium i stället delades mellan de två regionala stormakterna. Att en vitrysk nationell identitet överlevde och utvecklades på den östra sidan gränsen, berodde där på bolsjevikernas försök att skapa legitimitet för sovjetmakten genom tillåtandet av en vitrysk kultur (böcker, skolor, teatrar) och en lokal administration och byråkrati med vitryska som arbetsspråk, även om vitryska kadrer var kraftigt under-representerade i högre beslutsfattande organ. De vitryssar som hamnade på den polska sidan av gränsen, tvingades anpassa sina politiska aspirationer utefter de realpolitiska förutsättningarna, för att inte anklagas för irredentism. I vissa fall, kunde deras politiska aspirationer utnyttjas av ömse sovjetiska, ömse litauiska och/eller polska agendor.

Rudlings studie särskiljer sig från många andra verk i samma genre, såtillvida att den beskriver ett statsprojekt som i praktiken misslyckades. I motsats till Finland, Estland, Lettland, Litauen och Polen, andra västliga delar av det tsarryska imperiet, kom en självständig vitrysk stat inte att konstitueras förrän 1991.

Vid fredskongressen i Paris 1919 erkändes de förra statsbildningarnas legitimitet av västmakterna, medan existensen av en vitrysk stat nämligen aldrig diskuterades. Vad som sålunda särskiljer det vitryska fallet från exempelvis de baltiska ländernas erfarenhet var inte så mycket aspirationerna hos de olika ledarna, som de realpolitiska förutsättningarna för ett fungerande nationsbygge. Den nationella diskurs om en vitrysk stat och de politiska ambitioner som fanns för dess förverkligande utgör därför ett bra komplement till de historieskrivningar som producerats om andra framgångsrika statsbildningars tillblivande, ett tillblivande som ibland beskrivits i teleologiska termer som något "historiskt oundvikligt".

Det territorium som kom att konstituera dagens Vitryssland – eller Belarus för att använda en mer korrekt endonym – har varit hem åt flera olika folkgrupper, däribland ryssar, polacker och judar. I vad som kom att bli republikens huvudstad, Minsk, utgjorde vitryssar år 1897 mindre än tio procent av befolkningen. Majoriteten av stadens invånare, cirka 51 procent, talade jiddisch som modersmål. Det vitryska språket var vid denna tidpunkt främst en landsbygdsföreteelse, som i en nationell och även socialistisk diskurs antog en klassaspekt när vitryssar mötte det urbana samhällslivet: det polska språket, som kontrast, identifierades av vitryssar som den jordäggande aristokratins primära språk; distinktionen mellan polacker och ryssar hade en konfessionell aspekt, beroende på huruvida en person tillhörde den katolska eller ortodoxa kyrkan; och det ryska språket identifierades med centralmakten (som i sin tur förnekade det vitryska språkets och dess kulturs särart). Det var i denna komplexa terräng, som vitryska nationsbyggare vid sekelskiftet 1900 under en tid föreställde sig Vilnius som sin

nations framtida huvudstad, en stad på vilken också litauer emellertid gjorde anspråk.

De gränskonflikter som förblev olösta i fredsöverenskommelsen 1921 gjorde sig påmind i den oheliga återförening som 1939 blev resultatet av paktens Molotov-Ribbentrop. Denna överenskommelse mellan två totalitära regimer – Hitlers Tyskland och Stalins Sovjetunionen – flyttade den polska gränsen västerut men hade också andra mer fundamentala konsekvenser. Vitryska nationalisterna (ur Stalins synpunkt en suspekt kategori) arresterades, deporterades och avrättades på den sovjetiska sidan, medan de judar som befolkade territorier under tysk kontroll (ett område som växte och krympte successivt under åren 1941–1945 allteftersom kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen fortgick) blev föremål för det systematiska mördandet som utgjorde Förintelsen. Utrensningarna, andra världskriget och urbaniseringen under efterkrigstiden förändrade i grunden den vitryska sovjetrepublikens kulturella, politiska och etniska landskap. Först under Michail Gorbatjovs *glasnost* på 1980-talet, och efter Sovjetunionens sammanbrott 1991, kom det vitryska nationsbygget att återupplivas.

Rudlings redan prisbelönta studie baseras på gedigen arkivforskning i sex olika länder, däribland Vitryssland, Polen, Ukraina och Litauen. Boken har ett tydligt teoretiskt ramverk som lotsar läsaren framåt, även om dess kronologiska tidsram 1906–1931 aldrig får en tydlig förklaring. Ifall jag måste registrera ett klagomål är det att författaren inte på ett tydligt sätt redogör för tidigare forskning, och hur hans egna bidrag kompletterar och/eller reviderar tidigare kunskapsläge. Obeaktat detta har Rudling skrivit ett viktigt verk, som forskare på de länder vilka tidigare utgjorde det tsarryska imperiet aktivt kommer att behöva förhålla sig till.

Utrikespolitiska institutet och Uppsala universitet

MARTIN KRAGH

Maja Hagerman, *Käraste Herman: Rasbiologen Herman Lundborgs gåta* (Stockholm: Norstedts 2015). 402 s.

Rasism är något som diskuteras flitigt i vår samtid, och inte sällan sker det mot bakgrund av äldre tiders rastänkande och rasistiska praktiker. Maja Hagermans biografi om Herman Lundborg griper in i denna diskussion. Det är en bok som fått stor uppmärksamhet och överlag goda recensioner, vilket inte förvånar givet att den är lättläst och välskriven. En inte ovanlig brist i biografier är att författaren tenderar att gilla den omskrivne. Så är inte fallet här. Tvärtom. Problemet blir dock likartat, alltså att det moraliska